

پژوهش‌نامه نقد و هابیت؛ سراج منیر ♦ سال پنجم ♦ شماره ۱۸ ♦ تابستان ۱۳۹۴

صفحات: ۱۸۳-۲۰۳

گزارش مجله «گرایش‌های معاصر در ایدئولوژی اسلامی»

مصطفی ورتابی کاشانیان*

مقدمه

در دنیای امروز گرایش‌ها و ایدئولوژی‌های اسلامی، که بعضاً مسیر افراط را می‌پیمایند، تمام جهان، به‌ویژه کشورهای اسلامی و به‌طور خاص خاورمیانه، را متأثر کرده و در یک کلام امنیت جامعه جهانی را به مخاطره انداخته است. به منظور تعدیل این گرایش‌ها و پیش‌گیری از وقوع خطر، ناهجاری‌ها، ویرانی‌ها و خسارات متعدد مالی و جانی نظیر آنچه در عراق، سوریه، افغانستان، سودان، نیجریه و برخی دیگر از کشورها به وقوع پیوسته، باید در صدد شناخت، واکاوی و تحلیل این ایدئولوژی‌ها، منشأ پیدایش آنها و اموری از این دست در قبال هر یک از گرایش‌های معاصر، برآمد. گرایش‌هایی که هر روز در قالب نام و نمادی نوین ولی اغلب تحت یک لوای افراطی کلی جلوه می‌کند و در هر منطقه از مؤلفه‌های اجتماعی، قومیتی، نژادی و ... متأثر می‌شود و دچار شدت و ضعف در مواضع می‌گردد.

از این‌رو نهادهای متعددی در سرتاسر دنیا و هر یک به فراخور حال، به این مسئله همت گمارده‌اند و تولیدات تحقیقی و پژوهشی خود را در شکل‌های گوناگونی به مجامع علمی و سیاسی دنیا عرضه می‌کنند. هرچند برخی از این نهادها خود در مواجهه با این پدیده به اسلام‌هراسی دامن زده‌اند و جنبه افراط را در پیش گرفته‌اند، ولی در این میان

---

* پژوهشگر مؤسسه دارالاعلام لمدرسة اهل البيت (علیهم‌السلام) و دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه تهران.

mostafa.kashanian@gmail.com

مؤسساتی هستند که کمتر دست‌خوش انفعالات شده‌اند و تا حد زیادی واگوی مؤلفه‌های واقعی در خصوص این پدیده‌اند. لذا مطالعه تولیدات این نهادها خالی از لطف نیست و به روزآمدی بیشتر کمک می‌کند.

از میان ارگان‌های نسبتاً معتدل می‌توان به مؤسسه هادسون اشاره داشت که ناشر دوفصل‌نامه‌ای به نام گرایش‌های معاصر در ایدئولوژی اسلامی است. از سال ۲۰۰۵ تا کنون ۱۹ شماره از این نشریه منتشر شده است. این مختصر بر آن است که از مجموع این ۱۹ جلد گزارشی مختصر به دست دهد تا این اثر را به خوانندگان و محققان محترمی که به دنبال تحقیق بیشتر در این زمینه هستند، معرفی کند.

۱. مؤسسه هادسون^۱

معرفی: مؤسسه هادسون خود را سازمانی مستقل معرفی می‌کند، که به دنبال ارتقای ایده‌های جدید برای پیشرفت و توسعه امنیت، رفاه و آزادی جهانی است. این مؤسسه را هرمن کان،^۲ که استراتژیست و برنامه‌ریز سیاسی - نظامی بود، در سال ۱۹۶۱ تأسیس کرد. این مؤسسه تفکرات کنونی (در مواجهه با تجدد) را نقد می‌کند و مدعی است می‌تواند از طریق مطالعات میان‌رشته‌ای، به مدیریت کردن هدفمند و تحت برنامه‌گذار از سنت به تجدد و آینده کمک کند؛ و این کار را به منظور دفاع از روابط، اقتصاد، بهداشت، تکنولوژی، فرهنگ و قانون بین‌الملل انجام می‌دهد.

هدف: هدف این مؤسسه به اذعان مؤسسانش، این است که هادسون به دنبال هدایت سیاست‌گذاران اجتماعی و رهبران جهانی در حکومت و تجارت، از طریق برنامه‌ای قوی و مستحکم، مشتمل بر نشریات، همایش‌ها، جلسات سیاسی و مطرح کردن پیشنهادها و توصیه‌ها است.

1. Hudson Institute
2. Herman Kahn

منابع مالی: این مؤسسه با وجود تشکیلات بسیار و تولیدات پژوهشی متنوع در علوم اقتصادی، سیاسی و ...، و به کار گماردن متخصصان و اهل قلم خبره، و برگزاری سمینارها و نشست‌های متعدد، مدعی است حمایت این مؤسسه بیشتر از طریق کمک‌های مردمی صورت می‌گیرد که جای تأمل دارد. جالب اینکه در هیئت رئیسه و هیئت امنای این مؤسسه هیچ شخص عرب یا شخصی با نام‌های اسلامی یافت نمی‌شود.

مکان: محل اصلی این مؤسسه در واشنگتن دی.سی. است و خود را یکی از قدیمی‌ترین و پرمراجعه‌ترین منابع فکری در این زمینه، در دنیا معرفی می‌کند، که از سال ۲۰۰۴ تمرکز مطالعاتش را بر سیاست خارجی و موضوعات مرتبط با امنیت ملی متمرکز کرده است.

۲. مجله گرایش‌های معاصر در ایدئولوژی اسلامی^۱

این نشریه به زبان انگلیسی، و یکی از چندین محصول مؤسسه هادسون است و به گفته خودش نشریه پیشتاز در زمینه اسلام‌گرایی معاصر (که گاهی با عنوان «اسلام نظامی» یا «اسلام افراطی» شناخته می‌شود) است. اولین شماره آن در ۲۱ مارس ۲۰۰۵ منتشر شده و انتشار آن همچنان ادامه دارد.

۲.۱. سردبیرها

هلال فرادکین؛ او یکی از افراد شاخص در مؤسسه هادسون و مدیر مرکز «اسلام، دموکراسی و آینده جهان اسلام» است. همچنین، ویراستار مقالاتی است که در مؤسسه هادسون در زمینه اسلام‌گرایی و اسلام معاصر نوشته می‌شود. او مدرک خود در زمینه مطالعات اسلامی، را در سال ۱۹۷۸ از دانشگاه شیکاگو گرفته، و تحصیلات تکمیلی‌اش هم در زمینه تفکر یهود است. قبل از این مؤسسه، با مؤسسات تحقیقاتی متعددی، مثل دانشگاه شیکاگو و دانشگاه کلمبیا، همکاری داشته است.

1. Current Trends in Islamist Ideology.

حسین حقانی؛ وی سفیر سابق پاکستان در آمریکا و نویسنده متون سیاسی است. پیش از سفیر شدن مشاور سه نخست‌وزیر پاکستان بوده است. در کنار این منصب‌ها، محقق، روزنامه‌نگار و معلم نیز هست. او همچنین عضو ارشد و مدیر بخش جنوب و مرکز آسیا در مؤسسه هادسون، و نیز استاد روابط بین‌الملل در دانشگاه بوستون است.

اریک براون؛ در سال ۲۰۰۴ به عنوان معاون پژوهش، به این مؤسسه پیوست و از آن زمان بر پروژه‌های تحقیقاتی و تحلیلی، در زمینه آسیا و خاورمیانه، امنیت بین‌الملل و ... نظارت دارد. وی، همچنین، برای مؤسسات دیگری همچون وال استریت ژورنال آسیا هم مطلب می‌نویسد. او مدعی است از سال ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۹ در سرتاسر کشورهای اسلامی، از مراکش گرفته تا اندونزی، سفر کرده^۱ و به دنبال یافتن این مطلب است که جوامع مختلف چگونه در پی مبارزه با افراطی‌گری هستند.

پیتر راف؛ پژوهشگر این مؤسسه بوده و پژوهش‌های گسترده‌ای در زمینه امنیت ملی انجام داده است. وی پیش از همکاری با این مؤسسه، با نهادهای دیگری چون انتشارات دانشگاه هاروارد هم همکاری داشته است. مدتی نیز معاون دفتر طرح‌های استراتژیک کاخ سفید بوده است. شغل او در کمیته ملی جمهوری خواهان باعث شد در زمینه پژوهش‌های سیاسی، متخصص شود.

حسن منیمه؛ عضو ارشد سابق این مؤسسه بوده و فعالیت او هم‌اکنون به همکاری با اشخاص فوق‌الذکر یا مشاوره‌دادن به آنها محدود می‌شود.

۲.۲. دسته‌بندی عناوین مقالات

ذیلاً عنوان تمام مقالاتی که در این ۱۹ جلد آمده، ترجمه شده و برای تسهیل مطالعه و مراجعه محققان سعی شده دسته‌بندی خاصی از این عناوین عرضه شود. از آنجا که بیشترین مقالات در این نشریه به‌ترتیب درباره اسلام‌گرایی، اخوان‌المسلمین، سلفیه جهادی و شیعه است، دسته‌بندی این مقالات نیز بر همین اساس تنظیم شده است. تا

۱. البته ایشان مرادش از تمام کشورهای اسلامی را بیان نمی‌کند و مشخص نیست دقیقاً به چه کشورهایی رفته و این قید «مراکش تا اندونزی» بر چه معیاری انتخاب شده است.

کنون چند مقاله از این میان ترجمه شده و مراحل انتشار را طی می‌کند، ولی هنوز هم مقالاتی در خور وجود دارد که در جای خود برای ترجمه معرفی می‌شود.

عناوین و تقسیم‌بندی مقالات

گروه‌های اسلامی جنوب آسیا

- «گروه‌های اسلامی هند»، حسین حقانی، ش ۳.
- «رشد جریان اسلام‌گرایی در بنگلادش»، مانیزا حسین، ش ۳.
- «اسلام الحضاری در مالزی»، جوانیز گاتشنیز، ش ۳.
- «سازماندهی در مقابل ایدئولوژی: درس‌هایی از جنوب شرقی آسیا»، دیوید مارتین جونز و ام. آل. آر. اسمیت، ش ۱۲.
- «سرپرست و قیم شیعه پاکستان»، آکس واتانکا، ش ۱۳.
- «اسلام‌گرایی و دولت پاکستان»، حسین حقانی، ش ۱۵.
- «سرکوب اسلام‌گرایی در چین و عواقبش در شین‌جان»، کیلیک کانات، ش ۱۷.
- «اسلام در قضیه ملی پاکستان»، آپارنا پاندی، ش ۱۱.
- «آموزش و پرورش اسلامی در جنوب شرقی آسیا»، آنجل راباسا، ش ۲.

اسلام‌گرایان افراطی

- «ایدئولوژی‌های گروه‌های جهادی جنوب آسیا»، حسین حقانی، ش ۱.
- «ایدئولوژی‌های اسلامی افراطی، در جنوب شرقی آسیا»، آنجل راباسا، ش ۱.
- «ایدئولوژی جماعة الاسلامیة»، روهان گناراتنا، ش ۱.
- «جداکردن و حذف بدعت‌گذاران: فرقه‌گرایی در پاکستان»، حسین حقانی، ش ۴.
- «خشونت اسلام‌گرایی در پاکستان: پاسخ‌های حزب مذهبی به بحران مسجد لعل»، جوشا تی وایت، ش ۷.
- «ادعای افراط‌گرایی بریلوی‌ها»، اسماعیل خان، ش ۱۲.
- «واکنش افراطی به استراتژی ممانعت انگلیس»، جک بارکلی، ش ۱۲.

- «دهه آینده جهادگرایی در پاکستان»، طفیل احمد، ش ۱۵.
- «پاک‌سازی پاکستان از اقلیت‌ها»، فرحناز اسپهانی، ش ۱۵.
- «سنت و جهاد در شبه‌قاره هند»، حسین حقانی، ش ۱۸.

گروه‌های اسلامی آسیای مرکزی

- «خیزش اسلام سیاسی در آسیای مرکزی، جمهوری‌های شوروی»، سیاستین پیروز، ش ۵.

- «احیای اسلامی در جمهوری آذربایجان»، آلتای گویاشو، ش ۷.
- «جنبش فتح‌الله گلن در جمهوری آذربایجان»، فؤاد علیف، ش ۱۴.
- «در آستانه ۲۰۱۴: اسلام‌گرایی در مرکز آسیا»، جاکوب زن، ش ۱۵.
- «توسعه دینی ترکیه در آسیای مرکزی و قفقاز»، بایرام بالکی، ش ۱۶.
- «قیام اسلامی در تایلند»، ساکاری ابوزا، ش ۴.
- «اسلام‌گراهای تندرو در آسیای مرکزی»، زینو باران، ش ۲.

خاورمیانه

- «مبارزات رژیم اردن، نبرد عقاید»، بیر منزلی، ش ۵.
- «حزب عدالت و توسعه ترکیه جدید»، ایهود تولیدانو، ش ۱۱.
- «اسلامی کردن فرهنگ عرب»، حسن منیمه، ش ۶.
- «برتری ارزش‌ها»، گفت‌وگو با ابرهیم الحدیدی، ش ۱۰.
- «اسلام‌گرایی عربی و الگوی ترکی»، حسن منیمه، ش ۱۱.
- «جدایی آرام اروپا و ترکیه»، اونار سازاک، ش ۱۱.
- «نزاع مدل‌های اسلامی»، آیلین اونور نوی، ش ۱۵.
- «اسلام‌گرایی، پس از اسلام‌گرایی و اسلام مدنی»، ایگیر کومکوقلو، ش ۱۶.
- «پاسخ اسلام‌گرایان به پایان اسلام‌گرایی»، سامونل تادروس، ش ۱۶.
- «کاهش دموکراسی ترکیه»، بانو الیگور، ش ۱۷.

- «کلید آینده در گذشته است: جهان‌بینی اردوغان و داوود اوغلو»، میشل ای. رینولدز، ش ۱۹.

- «اسلام سیاسی در ترکیه و گروه نقش‌بندی-خالدی»، سوانت ای. کرنل و ام. کا. کایا، ش ۱۹.

- «کردستان و چالش اسلام‌گرایی»، ریا علی، ش ۱۹.

- «گروه‌های اسلامی افغانستان»، حسین حقانی، ش ۵.

گروه‌های اسلامی تندرو خاورمیانه

- «اثر جنگ عراق بر جهاد جهانی»، ریوون پاز، ش ۱.

- «طالبانی کردن غزه»، جان‌اتان اسکانزر، ش ۹.

- «قیام دوم اهل سنت عراق»، کیرک. اچ. سوئل، ش ۱۷.

- «بیداری فرقه‌گرایی اهل سنت در عراق»، فخر حداد، ش ۱۷.

- «مبارزان مذهبی (AQAP) القاعده شبه‌جزیره عربستان در خانه و خارج از کشور»، روبین سیمکوکس، ش ۱۸.

- «سلفی‌گری اردن و جهاد در سوریه»، کیرک. اچ. سوئل، ش ۱۸.

اروپا

- «نفوذ ایدئولوژی اسلامی در انگلیس»، میشل واین، ش ۱.

- «پس از مسئله رمضان: گرایش‌های جدید در اسلام‌گرایی در غرب»، اریک براون، ش ۲.

- «فساد در دانمارک»، ناصر کادر، ش ۶.

- «اسلام‌گرایان انگلیس و قیام‌های عرب»، حیمز برندم و رافائلو پانچوسی، ش ۱۳.

- «چشم‌انداز ملی آلمان»، دیوید ویله‌هاپر، ش ۱۳.

- «دعوت و احیای اسلامی در غرب»، نینا ویدل، ش ۹.

اسلام‌گرایان تندرو

- «خطر جهادگرایی در فرانسه»، کلارا بیلر، ش ۳.
- «اسلام، اسلام‌گرایی و جهادگرایی در ایتالیا»، لورنزو ویدینو، ش ۷.
- «طالبان باواریا (ایالتی در جنوب آلمان)»، استفان مینینگ و اهمت سنیورت، ش ۷.

آمریکا

- «دیدگاه سید قطب درباره هنرها در آمریکا»، ترجمه: دانیل بورنز، ش ۹.

سلفیه جهادی

- «اظهارات اخیر درباره ایدئولوژی اسلامی: سخنان بن‌لادن و زرقاوی»، هلال فرادکین، ش ۱.
- «ایدئولوژی القاعده»، روهان گناراتنا، ش ۱.
- «جهاد جهانی و WMD (سلاح کشتار جمعی): بین شهادت و کشتار جمعی»، ریوون پاز، ش ۲.
- «نامه ظواهری و استراتژی القاعده»، ساموئل بار و یائیر منزلی، ش ۳.
- «اسلام درست در برابر اسلام نادرست»، عبدالرحمن واحد، ش ۳.
- «واعظ و جهادی»، استیون بروک، ش ۳.
- «واکنش‌های سلفی جهادی‌ها به پیروزی انتخاباتی حماس»، ریوون پاز، ش ۴.
- «توسعه ذهن یک جهادی»، توفیق حمید، ش ۵.
- «مبارزه برای روح اسلام تاتار»، مارلن لارول، ش ۵.
- «پیوند ایدئولوژیکی گروه‌های جهادی»، توماس هگامر، ش ۹.
- «پس از الشباب»، جوانیز گاتشنیز، ش ۱۴.
- «طرز جهادگرایی: آیا جهاد می‌تواند اصلاح شود؟»، رشاد علی و هناء استوارت، ش ۱۷.

- «جنبش جهادی از هم گسیخته در صحرا»، جین پیر فیلیو، ش ۱۶ (در دست ترجمه).

- «گرایش نیجریه به القاعده»، جاکوب زن، ش ۱۶ (ترجمه از امید)

- «ایدئولوژی جنسیتی و جماعت اسلامی»، نیلوفر صدیقی، ش ۱۰.

داعش

- «خلافت مقصود»، نبراس کاظمی، ش ۷.

- «یک ایدئولوژی تند در انقلاب و شورش؛ زرقاوی، مقدسی را تحت الشعاع قرار داد»،

نبراس کاظمی، ش ۲.

- «میراث ضد شیعه زرقاوی: اصلی یا عاریه؟»، نبراس کاظمی، ش ۴.

- «طلوع دولت اسلامی عراق و شام»، ایمن جواد التمیمی، ش ۱۶.

- «اثر داعش بر سلف‌گرایی جهانی و جهاد جنوب آسیا»، توماس. اف. لینچ، ش ۱۹.

انصار الشریعة

- «انصار الشریعة در جنوب یمن»، روبین سیمکوکس، ش ۱۴.

- «ظهور و افول انصار الشریعة در لیبی»، آرون. وای. زلین، ش ۱۸.

اخوان المسلمین

- «پیشرفت اخوان المسلمین در انگلیس»، میشل واین، ش ۲.

- «دموکراسی، انتخابات و اخوان المسلمین مصر»، اسرائیل الاد آلتمن، ش ۳.

- «اخوان المسلمین مصر پس از انتخابات سال ۲۰۰۵»، اسرائیل الاد آلتمن، ش ۴.

- «اهداف و روش‌های اخوان المسلمین اروپا»، لورنزو ویدینو، ش ۴.

- «اخوان در جهان سلفی»، گیلز کیپل، ش ۶.

- «بحران‌های اخوان عرب»، اسرائیل الاد آلتمن، ش ۶.

- «نگاه باز اخوان المسلمین در مواجهه با غرب»، جان جانسون، ش ۶.

- «سیاسی کردن اسلام آمریکایی»، حسین حقانی، ش ۶.

- «شبکه اخوان المسلمین ایالات متحده»، زینو باران، ش ۶.
- «گزارش اخوان المسلمین»، رود درهر، ش ۶.
- «مفهوم آموزش و پرورش اخوان المسلمین»، ایهود روزن، ش ۷.
- «همگرایی؟ یکسان‌سازی اصول اسلامی در غزه»، حسن منیمیه، ش ۹.
- «اخوان المسلمین برعکس القاعده: یک لحظه صداقت؟»، جین پییر فیلیو، ش ۹.
- «اخوان المسلمین و سؤال شیعه»، اسرائیل ال‌آدمن، ش ۹.
- «معضلات وحدت پان‌اسلامی»، مهدی خلجی، ش ۹.
- «بحران ایدئولوژیکی حماس»، متیو لویت، ش ۹.
- «اخوان جوان در پی راهی نو»، خلیل الانانی، ش ۹.
- «عنوان: حزب التحریر در انگلیس»، حوریه احمد و هانا استوارت، ش ۱۰.
- «هلال نو در آسمان اسلام»، هلال فرادکین، ش ۱۱.
- «اخوان المسلمین مصر پس از انقلاب»، ساموئل تادروس، ش ۱۲.
- «بهار سلف‌گرایی سیاسی جدید»، حسن منیمیه، ش ۱۲.
- «خیرت الشاطر در خیزش اخوان المسلمین»، ش ۱۳^۲.
- «در هر صورت، قانون اساسی چیست؟»، ساموئل تادروس، ش ۱۴.
- «جلوه‌گری حکومت دینی رقابتی مصر»، اریک تراگر، ش ۱۴.
- «اخوان المسلمین اردن در بهار عربی»، جاکوب آمیس، ش ۱۴.
- «پیروزی یا مرگ: اخوان المسلمین در تنگنا»، ساموئل تادروس، ش ۱۵.
- «دعوت سلفی اسکندریه: سیاست‌های یک جنبش مذهبی (درباره شیخ یاسر برهامی و اعتقادات او)»، مختار عود، ش ۱۷.
- «واعظ صبور: بازی طولانی یوسف قرضاوی»، گوی بارنهارد، ش ۱۸.
- «چشم‌اندازهای اصلاح در اسلام»، رضا رومی، ش ۱۸.

۱. وحدتی بین شیعه و سنی که فقط بر مبنای مذهب اسلام باشد نه مشترکات قومی و ملی.

۲. این مقاله ترجمه‌شده از زبان عربی است.

- «تقسیم اخوان»، ساموئل تادروس، ش ۱۹.

شیعه

- «سنی‌ها و شیعه‌ها: بین دوستی و خصومت»، شامل بار، ش ۲.
- «تبدیل مناقشه سنی - شیعه»، اسرائیل ال‌آلمن، ش ۵.
- «بازگشت مهدویت سیاسی»، جین پییر فیلیو، ش ۸.
- «برداشت عرب از ولایت فقیه»، حسن منیمه، ش ۸.
- «دستورالعمل حزب‌الله در لبنان»، تونی بدران، ش ۸.
- «حزب‌الله دولتی در دل یک دولت»، حسین عبدالله حسین، ش ۸.
- «تشیع در آسیای مرکزی و روسیه»، دینا لیزنیانسکی، ش ۸.
- «انقلاب ایران در عرصه جدید»، سید امیر ارجمند، ش ۱۰.
- «سکوت روحانیان ایرانی»، مهدی خلجی، ش ۱۰.
- «اصلاحات در مقابل افراطی‌گری در جمهوری اسلامی»، دیوید مناشری، ش ۱۰.
- «شیعه‌های عربستان سعودی»، جوشا تیتلبام، ش ۱۰.
- «مطالبات ایران در آسیای مرکزی»، سباستین پیروز و سدک‌زادان ایبرایموف، ش ۱۰.
- «مواجهه اردن با شیعه‌گری»، خالد سینداوی، ش ۱۰.
- «توسعه بین‌حزبی جمهوری اسلامی»، آکس واتانکا، ش ۱۱.
- «ایران دنیا را پذیرفت»، جمشید کی چکسی، ش ۱۱.
- «مهدویت در هلال شیعی»، دیوید کوک، ش ۱۱.
- «پایان نزدیک جمهوری اسلامی»، برند کسلر، ش ۱۳.

۳.۲. گزارش مهم مقالات

از آنجا که تمرکز مجله سراج منیر بیشتر بر جریان‌های سلفی و نقد وهابیت و سلفیت است در اینجا می‌کوشیم برخی از مهم‌ترین مقالات در این زمینه را، آن هم در حد وسع این گزارش، معرفی کنیم.

«یک ایدئولوژی تند در انقلاب و شورش؛ زرقاوی، مقدسی را تحت الشعاع

قرار داد»، نبراس کاظمی، ش ۲

در این مقاله، ابتدا بر اساس مصاحبه‌ای که خود مقدسی با مجله الاسلام در ۱۹۹۷ داشته، او را معرفی می‌کند. سپس به معرفی استادان و شاگردانش می‌پردازد و در ضمن همین عنوان، به تبیین عقاید او باز در ضمن مصاحبه‌ای دیگر و از زبان خودش پرداخته است. در نهایت هم به نحوه جدایی زرقاوی از مقدسی با استناد به سخنانی که این دو درباره یکدیگر گفته‌اند، اشاره می‌کند.

«میراث ضد شیعه زرقاوی: اصلی یا عاریه؟»، نبراس کاظمی، ش ۴

این مقاله بر اساس ویدئویی چهارساعته، که زرقاوی در آن به معرفی شیعه و دلایل کافردانستن آن می‌پردازد، عقاید و پیشینه فکری وی درباره شیعه را می‌کاود و بیان می‌کند که این عقیده میراث این تیمیه است نه ابتکاری از زرقاوی. همچنین، بر اساس مستنداتی از سخنرانی خود زرقاوی، نظر او را درباره ریشه‌های تشیع تبیین می‌کند. به نظر وی، شیعه بازماندگان امثال خواجه نصیر و ابن‌العقیمی هستند که با نفوذ در دربار حکام وقت باعث حمله آنان به بغداد و سقوط حکام آن دیار شدند. سپس دیدگاه وهابیت معاصر را در خصوص شیعه از نظر علمای وهابی بررسی می‌کند. بعد از آن به تبیین سیر دشمنی جهادی‌های معاصر با شیعه همت می‌گمارد. البته اشاره می‌کند که بیشتر استنادات زرقاوی به کتاب سید موسی موسوی است،^۱ که می‌گویند اهل سنتی است که از شیعه به مذهب سنی در آمده است.

۱. نام این کتاب الشیعه والتصحیح الصراعه بین الشیعه و التشیع است. در این کتاب وی در پی اثبات آن است که شیعه در طول تاریخ اشتباهات فراوانی مرتکب شده است. وی در این کتاب عصمت پیامبر اکرم (ص) در امور عادی را انکار کرده و مسائلی چون جانشینی حضرت علی (ع) را به میل و رغبت شخصی مستند دانسته است، نه نصی خاص که از جانب خداوند در این خصوص صادر شده باشد. همچنین، شبهاتی را در خصوص عزاداری امام حسین (ع) و دیگر اعتقادات شیعه مطرح می‌کند. البته اصل وجود خارجی چنین شخصی، محل تردید است و در صورت اثبات آن نیز، اثبات تشیع اولیه او جای بحث دارد.

«طلوع دولت اسلامی عراق و شام»، ایمن جواد التمیمی، ش ۱۶

این مقاله بحث را با خبر اعلام دولت اسلامی عراق و شام در ۲۰۱۳ از جانب ابوبکر بغدادی و مخالفت جبهه النصره در سوریه با این تصمیم، آغاز می‌کند. سپس به تبیین استراتژی گروه‌های جهادی، خصوصاً داعش و جبهه النصره، می‌پردازد که پس از جدایی از هم، هر کدام به نحوی در پی یافتن هواداران محلی در منطقه خود هستند، که این تلاش‌ها غالباً از طریق رسانه‌هایی که هر کدام در اختیار دارند صورت می‌گیرد. در نهایت هم به وجوه تمایز داعش از سایر گروه‌های جهادی اشاره می‌کند.

«اثر داعش بر سلف‌گرایی جهانی و جهاد جنوب آسیا»، توماس. اف. لینچ،

ش ۱۹

این مقاله ضمن مطرح کردن چند نتیجه در خصوص داعش به تبیین و تحلیل آنها می‌پردازد. نخست اینکه، اعلام خلافت داعش موجب گسست مهمی در شاکله سلفی جهادی دنیا شد که مستقیماً سلطه طولانی مدت القاعده را دست‌خوش تغییر می‌کرد. دوم اینکه، داعش مادامی که از حمایت گروه‌های منتقد از قبیل رهبران قبایل سنی و نظامیان سابق بعثی در عراق، که نقش رهبری را در صعود داعش بازی می‌کنند، برخوردار است، به عنوان خطری امنیتی در خاورمیانه باقی خواهد ماند. سوم اینکه، حمایت داعش شکننده است و خشونت دائمی سنی‌های عراقی و سوری به همراه تعداد زیاد مبارزان خارجی‌اش، مشخص‌کننده فرسایش بقای داعش است. چهارم اینکه، رشد سریع داعش عکس‌العمل‌های شدید و عمده‌ای به دنبال دارد؛ هم از جانب دول اطرافش و هم از گروه‌های سلفی جهادی داخلی.

«ظهور و افول انصارالشریعة در لیبی»، آرون. وای. زلین، ش ۱۸

این مقاله به چگونگی پیدایش و سیر عملیاتی انصارالشریعة می‌پردازد که از فعالیت‌های بشردوستانه و خدمات اجتماعی در داخل و خارج لیبی آغاز شده و با شروع عملیات نظامی ژنرال هفتر علیه این گروه، فعالیت‌های آنها چهره نظامی به خود گرفت؛ و

در نهایت به علل افول فعالیت‌های این گروه اشاره دارد که علاوه بر درگیری نظامی، که باعث کاهش فرصت‌های توسعه این گروه شد، عوامل دیگری چون مرگ رهبر آن، محمد الزهاوی، و آغاز فعالیت‌های داعش در آن منطقه و پیوستن برخی از گروه‌های حامی انصارالشریعة به داعش در این مسئله دخیل بود؛ و در نهایت وضع کنونی انصارالشریعة و تردید این گروه در پیوستن به داعش یا مبارزه علیه آن را تحلیل می‌کند.

«مبارزان مذهبی (AQAP) القاعده شبه‌جزیره عربستان در خانه و خارج از

کشور»، روبین سیمکوکس، ش ۱۸

این مقاله، القاعده عربستان را تهدیدی بزرگ برای یمن و غرب می‌داند. در خصوص یمن به شواهدی چون بمب‌گذاری در میان دانشجویان پلیس صنعا در ۲۰۱۵ استناد می‌کند که ده‌ها کشته برجا گذاشت، و از شواهد تهدید غرب نیز به حمله دو تن از اعضای این گروه به کارمندان مجله چارلی ابدو فرانسه اشاره می‌کند؛ اقدامی که حتی از پیش آن را در مجله القاعده اعلام کرده بود. سپس می‌گوید این گروه با استفاده از بی‌نظمی‌های حاصل از بهار عربی توانست مخفی‌گاه‌هایی در یمن برای خود بسازد و بر قدرت خود بیفزاید. آنچه این مقاله در کل بررسی می‌کند عبارت است از: ۱. تکامل ارتباط القاعده عربستان و داعش در زمینه رشد داعش؛ ۲. رویکرد القاعده عربستان به حل و فصل اختلافات؛ ۳. بررسی نفوذ القاعده عربستان در فضای کلی شکاف سیاسی و ایدئولوژی حال حاضر یمن.

«سلفی‌گری اردن و جهاد در سوریه»، کیرک. اچ. سوئل، ش ۱۸

این تحقیق در پی بررسی اثر بهار عربی یا بهار سلفی و پیامدهای پیدایش سلفی-جهادی‌ها در سوریه، بر سلفی-جهادی‌های اردنی است؛ که این روند در سه مرحله اتفاق افتاد: ۱. سرکوب جنبش‌های اعتراضی در سوریه در ۲۰۱۱، شورش مسلحانه‌ای را به وجود آورد که در میان سلفی‌ها و اسلام‌گراها بی‌سابقه بود؛ ۲. در ۲۰۱۱، پیدایش جبهه النصره (JAN) به عنوان حاکم جهادی‌های شورشی سوریه، مشخص‌کننده مرحله دوم قیام در سوریه بود؛ چراکه خیلی زود سلفی‌های اردنی راه خود را به سوریه باز کردند. در

سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳، رهبر سلفی‌های اردن با وجود حمایت از حفظ امنیت در کشور اردن، آشکارا از جهاد در سوریه حمایت کرد؛ ۳. در آوریل ۲۰۱۳ سومین مرحله اتفاق افتاد که عبارت بود از دودستگی و جدایی بین جبهه النصره و سازمانی که خود را حکومت اسلامی عراق و شام (ISIS) یا داعش، می‌نامید.

«گرایش نیجریه به القاعده»، جاکوب زن، ش ۱۶

این مقاله به چگونگی شکل‌گیری گروه‌های متأثر از القاعده با اعضای که بعضاً آموزش دیده القاعده بودند می‌پردازد، که هر کدام از این گروه‌ها، عناوین خاصی برای خود برگزیدند. همچنین، نحوه عملکرد و فعالیت‌های تروریستی این گروه‌ها را معرفی می‌کند؛ چراکه نداشتن شناخت کافی از این گروه‌ها باعث می‌شود بعضاً عملیات گروهی از آنها به گروهی دیگر منسوب شود. به علاوه، واکاوی دقیق هر گروه را نیز با مشکلاتی مواجه می‌کند. لذا این مقاله در پی شفاف‌کردن ماهیت هر یک از این گروه‌ها است. همچنین، این نگاه‌ها بر نفوذ نگرش سلفی عربستان سعودی، که وهابی خوانده می‌شود، بر روی ایدئولوژی بوکوحرام تأکید دارد. از سویی دیگر، نقش جهادیون الجزائری در فهم بوکوحرام از جهاد را بررسی می‌کند.

«خلافت مقصود»، نبراس کاظمی، ش ۷

نویسنده هدف خود از نگارش این مقاله را چند چیز می‌داند: ۱. ایجاد بینشی منسجم از انگیزه‌های جهادی‌ها در عراق؛ ۲. دریافتن این مطلب که آنها چه شروطی را برای رهبرشان ضروری می‌دانند؛ و در نهایت، ۳. با بررسی عواقب فروپاشی جهاد در عراق به دنبال این است که بداند اگر این فروپاشی اتفاق بیفتد چه اثری بر این خلافت مد نظر دارد و دیگر اینکه اثر کوتاه‌مدت آن بر تضعیف روحیه جهادی چیست. او در این مقاله ابتدا مبحث کلی انتخاب خلیفه از سوی مسلمانان و درگیری‌هایی را که در طول تاریخ میان مسلمانان به این دلیل اتفاق افتاده بررسی می‌کند تا دریابد که منشأ اختلاف خلیفه در دولت اسلامی عراق از کجا است. سپس به سیر تاریخی شروط خلیفه، همچنین نقش

خلیفه در حکومت می‌پردازد و موانع خلافت را بررسی می‌کند. همچنین، این مقاله به خلافت عباسیان و عثمانی و ... هم اشاره دارد؛ و در نهایت وظایف خلیفه در نگاه جهادی‌ها را مطرح می‌کند.

«پیوند ایدئولوژیکی گروه‌های جهادی»، توماس هگامر، ش ۹

این مقاله بیان‌کننده افزایش چشم‌گیر اسلام‌گرایی نظامی پس از ۱۱ سپتامبر است که آن را پیوند ایدئولوژیکی گروه‌های جهادی می‌خواند و می‌گوید این تلفیق بیشتر از اینکه حاکی از انعطاف‌پذیری این ایده باشد حاکی از ضعف این گروه‌ها است؛ و برای تبیین نظر خود ابتدا به سنخ‌شناسی ایدئولوژی‌ها می‌پردازد. البته این را هم می‌پذیرد که تفکیک کامل بین ایدئولوژی گروه‌های مسلح، که اغلب عنوان سلفی جهادی دارند، عملاً کاری بسیار دشوار یا حتی غیرممکن است. سپس این مطلب را بیان می‌کند که الگوی سلفی - جهادی‌ها از یکی دو دهه قبل در گزینش دشمنشان تغییر محسوسی داشته است. در نهایت به تبیین مفصل واژه hybridization که در عنوان این مقاله «پیوند» معنا شده می‌پردازد.

«طرد جهادگرایی: آیا جهاد می‌تواند اصلاح شود؟»، رشاد علی و هناء

استوارت، ش ۱۷

نویسندگان در این مقاله ابتدا روایت و فهم جهادی‌ها از دارال‌الحرب را واکاوی می‌کنند؛ واژه‌ای که جهادی‌ها بر اساس آن دنیا را به دو بخش دارالاسلام و دارال‌الحرب تقسیم می‌کنند. سپس به تفصیل به بیان خصوصیات سرزمین اسلامی از نگاه جهادی می‌پردازند که نقطه آغاز تقسیم و دودستگی میان خود مسلمانان نیز شده است. آنگاه آفات این نوع نگاه به دنیا و ساکنان این کره خاکی بررسی می‌شود که عبارت است از: جهاد در مقابل کافران؛ هدف قراردادن غیرنظامیان؛ انجام‌دادن عملیات‌های تروریستی آن هم به صورت انتحاری؛ تعهد صرفاً به یک کشور، آن هم کشوری که طبق قانون شریعت اسلامی اداره می‌شود. در قسمت بعد مشروعیت صلح میان حماس و اسرائیل را بر مبنای سابقه تاریخی

آن در صلح حدیبیه تبیین می‌کند. در نهایت واقعیت‌های اصل خلافت در اسلام را برمی‌شمرد و نکاتی را در خصوص نظریه سنتی مسلمانان مبنی بر جایز نبودن مخالفت با حاکم کشور اسلامی بیان می‌کند.

«پس از الشباب»، جوانیز گاتشنیز، ش ۱۴

این مقاله ابتدا تاریخچه‌ای مختصر از ورود اسلام به آفریقا را بیان می‌کند و پس از آن نحوه ورود تفکرات اسلامی افراطی آن هم در اثر آموزه‌های وهابیت عربستان به این منطقه را تبیین می‌کند. پس از ورود تفکر، به نحوه شکل‌گیری و قدرت‌یافتن گروه اسلام‌گرای افراطی الشباب در سومالی اشاره دارد. همچنین، نگاهی به انشعابات آن در تانزانیا و اوگاندا داشته و نیز به گروه‌های دیگری که با الگو قراردادن این گروه در آفریقای شرقی به وجود آمده‌اند اشاره می‌کند.

«دهه آینده جهادگرایی در پاکستان»، طفیل احمد، ش ۱۵

مقاله فوق به بررسی خطر رشد و توسعه جهادگرایی در پاکستان پس از عقب‌نشینی نیروهای آمریکایی از افغانستان پرداخته و مقصود از نگارش این مقاله را بررسی ضرورت اتحاد ایدئولوژیکی گروه‌های جهادی در پاکستان و همسایگانش بیان می‌کند. این جنبش‌ها شامل امارت اسلامی افغانستان، شبکه حقانی، تحریک طالبان پاکستان (TTP)، سپاه صحابه پاکستان (SSP)، جیش محمد (JeM) و لشکر طیبه (LeT) می‌شود؛ و در نهایت آثار عقب‌نشینی نیروهای آمریکایی بر توسعه عملکرد گروه‌های جهادی را می‌کاود.

«سنت و جهاد در شبه‌قاره هند»، حسین حقانی، ش ۱۸

این تحقیق، به دنبال بررسی و تحلیل چگونگی شکل‌گیری فعالیت‌های جهادی در جنوب آسیا، خصوصاً در شبه‌قاره هند و واکاوی پیشینه فعالان این گروه‌ها و نیز حمایت‌های گروه‌های جهادی بزرگ دنیا مثل داعش و القاعده از جنبش‌های افراطی اسلامی در پاکستان و به تبع آن در هند است. منتهی تمرکز کار ایشان بر پاکستان و

کشمیر است. نویسنده همچنین به رقابت شدید بین داعش و القاعده در یارگیری در این منطقه و به تبع آن ایجاد درگیری بین طرفداران هر کدام می‌پردازد. از سوی دیگر، درگیر شدن هر گروه از این افراطیان، به بهانه جهاد، را با کسانی که خارج از دین و کافر می‌انگارند بررسی کرده و نتایج این کار را، که ناامنی‌های منطقه‌ای شدید است، برمی‌شمرد.

«شورش دوم اهل سنت عراق»، کیرک. اچ. سوئل، ش ۱۷

این مقاله تلاش‌های عرب‌های اهل سنت عراق را برای دستیابی به این موضوع که ایشان کدام محل را مکان مشروع و قانونی مختص به خود می‌دانند در شش بخش دسته‌بندی کرده است. بخش اول و دوم آن مربوط به شکست‌های سیاسی است، چه در انتخابات و چه از طریق دیگر تلاش‌های قانونی. بخش سوم مربوط به وقوع اعتراضات گسترده در مناطق گوناگون اهل سنت مثل الانبار است. بخش چهارم دوره اصلاح است که پس از شکست در اعتراضات، رخ داد. بخش پنجم، که از جولای تا انتهای ۲۰۱۳ به طول انجامید با عنوان شمارش معکوس شورش نامیده می‌شود؛ و در بخش پایانی این مقاله طرح کلی و خطوط اصلی شورش دوم اهل سنت را بررسی می‌کند.

«بیداری فرقه‌گرایی اهل سنت در عراق»، فتر حداد، ش ۱۷

نویسنده مقاله مذکور معتقد است باید مفهوم فرقه‌گرایی در اهل سنت عراق واکاوی شود. لذا در پی به دست دادن تعریفی مشخص و واضح از فرقه‌گرایی از زبان خود گروه‌های اهل سنت عراق است. از این‌رو نویسنده معتقد است باید روابط فرقه‌ای در عراق در دو وهله پیگیری شود. وهله نخست، پیش از ۲۰۰۳ و برهه دوم به پس از این تاریخ مربوط می‌شود؛ یعنی پس از فروپاشی رژیم سابق عراق و به تبع آن ایجاد و گسترش هویت‌های سنی و شیعه در این کشور؛ و در ضمن هر دوره به مؤلفه‌هایی که معنای این واژه را متمایز می‌سازد اشاره می‌کند.

«جنبش جهادی از هم گسیخته در صحرا»، جین پیر فیلیو، ش ۱۶

این مقاله ظهور و افول گروه‌های عمده جهادی در الجزایر و منطقه صحرای آفریقا، مثل لیبی و تونس، را بررسی کرده، علل از هم پاشیدن یا تشکیل و اتحاد برخی از این گروه‌ها با یکدیگر را تحلیل می‌کند؛ و در نهایت به سیر جذب این گروه‌ها در مقاطع مختلف به القاعده در افغانستان و عراق اشاره دارد و اینکه چگونه خیلی از حملات اولیه القاعده در این دو کشور و حتی در تونس و لیبی به دست وابستگان و افرادی صورت گرفته که در کمپ‌های القاعده آموزش دیده بودند.

«اخوان المسلمین برعکس القاعده: یک لحظه صداقت؟»، جین پیر فیلیو،

ش ۹

این مقاله به مواضع هر یک از القاعده و اخوان المسلمین در قبال یکدیگر اشاره دارد و بیان می‌کند که رقابت این دو بر سر به دست گرفتن رهبری جنبش‌های اسلامی چگونه پس از وقایع ۱۱ سپتامبر شدت گرفت. همچنین، به مواضع هر کدام در خصوص جهاد می‌پردازد و بیان می‌کند که تا چه اندازه این مواضع از یکدیگر فاصله دارد و همین امر را نیز سبب اختلافات شدید این دو گرایش و به تبع حامیانشان در مناطق مختلف دنیا می‌داند.

«اخوان المسلمین مصر پس از انقلاب»، ساموئل تادروس، ش ۱۲

در این مقاله مباحثی مطرح می‌شود که مربوط به وقایع پس از انقلاب مصر است، خصوصاً درباره اخوان المسلمین، که سازمانی مرکزی و اصلی برای بسیاری از کشورهای اسلامی به حساب می‌آید. در اینجا مطرح می‌شود که چگونه پس از این انقلاب رهبران اخوان المسلمین با دشواری‌های جدیدی روبه‌رو می‌شوند؛ دشواری‌هایی از قبیل اینکه چگونه اعضای جوان و جدید خود را حفظ کنند، یا اینکه به چه نحو با حزب عدالت و نیروهای ارتش ارتباط برقرار کنند؛ و نیز اینکه چگونه باید با محیط بی‌ثبات سیاسی کنار

بیابند و در عین حال قادر باشند ماهیت و وجهه خود را به عنوان جنبشی اسلامی حفظ کنند.

«بهار سلف‌گرایی سیاسی جدید»، حسن منیمنه، ش ۱۲

نویسنده در اینجا بهار عربی را صحنه‌ای برای محک اسلام به طور کلی و سلفی‌ها به نحو خاص می‌داند. برای بررسی این مسئله ابتدا به ظهور و پیدایش واژه «سلف‌گرایی» و این نوع اعتقاد اشاره دارد. پس از پیشینه، به تبیین اصول و باورهای سلفی‌ها می‌پردازد که مطالبی چون ظاهرگرایی و تقدم فهم سلف بر خلف را از جمله این اصول برمی‌شمارد. سپس سیر تکاملی این اندیشه از آغاز تا کنون را بیان می‌کند. آنگاه سلسله‌مراتبی را که در درون خود این گرایش وجود دارد ذکر می‌کند. در نهایت به ایجاد انشعابات در درون خود این نگرش اشاره دارد، خصوصاً مواضع دو دسته اصلی جهادی و اصلاح‌طلب یا مصلحت‌گرا را به تفصیل بیان می‌کند.

«اخوان المسلمین اردن در بهار عربی»، جاکوب آمیس، ش ۱۴

این مقاله در پی روشن کردن مسئله‌ای است که در خصوص اخوان المسلمین اردن و حزب سیاسی رسمی‌اش (جبهه عمل اسلامی)، مغفول مانده است. ایشان، این هدف را خصوصاً از طریق منابع اولیه شامل بیانیه‌های رسمی خود اخوان المسلمین و مصاحبه‌هایی که مقامات ارشد این حزب انجام داده‌اند، دنبال می‌کند تا اثر بهار عربی بر وجهه سیاسی این‌گونه جنبش‌ها مشخص شده و عکس‌العمل حکومت‌ها در این خصوص معین گردد. این مقاله همچنین استدلال می‌کند که اخوان المسلمین اردن نمونه‌ای دیگر از قیام‌های منطقه‌ای فعالان مسلمان را نشان می‌دهند؛ مسئله‌ای که دشواری‌های جدی و عظیمی برای حاکمان این کشور به دنبال داشته است.

«دعوت سلفی اسکندریه»، مختار عود، ش ۱۷

این تحقیق به دنبال فهم توسعه تاریخی دعوت، اثر آن بر سیاست‌های انقلابی و جهان‌بینی دعوت، خصوصاً جهان‌بینی بره‌امی (تصمیم‌گیرنده اصلی این سازمان و

نائب‌رئیس آن) در مقابل اخوان المسلمین است؛ چراکه نویسنده معتقد است با دانستن این مؤلفه‌ها می‌توان به‌خوبی موقعیت کنونی دعوت را ارزیابی، و آینده آن را ترسیم کرد. به همین دلیل، ایشان ابتدا تاریخچه دعوت را واکاوی کرده، سپس به نقش این دعوت در انقلاب اخیر مصر اشاره می‌کند و در نهایت به ارزیابی این جنبش در حال حاضر و نحوه تعامل آن با دولت کنونی جبرئیل سیسی می‌پردازد؛ و در بخش پایانی این مقاله، وضع آن را در آینده پیش‌بینی می‌کند. نکته جالب این مقاله این است که به‌تفصیل سلسله‌مراتب اداره و مدیریت سازمان دعوت و نقش هر جایگاه در این سلسله را بیان کرده و علاوه بر این، در نموداری به‌خوبی این مسئله را به تصویر کشیده است.